

De klas als denk

Op school en daarbuiten draait alles om goed denkwerk. Goed nadenken! adviseren we onze leerlingen meerdere keren per dag, maar we vertellen er niet bij HOE ze dat het beste kunnen doen... Daarom pleiten Jenny de Bode en Lia Nijman in hun boek "Hoe bedenkt je het?!" voor meer aandacht voor denkvaardigheden en denkstrategieën op de basisschool.

Een goede timmerman moet kunnen zagen, schaven, schuren, meten, houtsoorten herkennen, tekeningen lezen en machines bedienen. Dat zijn zijn basisvaardigheden. Maar om echt goed timmerwerk te kunnen leveren moet hij weten welke gereedschappen hij moet kiezen voor welke bewerking en hij moet vooral handig zijn bij het hanteren van die gereedschappen. Dat vereist oefening. Hetzelfde geldt voor het leveren van goed denkwerk. Je moet beschikken over basis denkvaardigheden en weten hoe je ze moet gebruiken. Maar je levert beter denkwerk als je gebruik weet te maken van denkgereedschappen. Dat zijn verschillende manieren van denken, zoals associëren, ongebruikelijke verbanden leggen, 'wat-als' denken, personifiëren, fantasie en verbeeldingskracht inschakelen, metaforen bedenken, allemaal gereedschap waarmee je creatiever kunt denken. Zeker als je - net als die timmerman - de juiste (denk)gereedschappen hebt leren kiezen en hanteren. Een plek waar vaardigheden worden geoefend en gereedschappen worden gebruikt is een werkplaats. Een klas waar denkvaardigheden en -gereedschappen worden geoefend mag met recht een denkwerkplaats worden genoemd.

Hoe maak je van je klas een denkwerkplaats?

Door kinderen enthousiast te maken voor lessen in creatief denken. Door een open, belangstellende en onderzoekende houding te bevorderen. Door te zorgen dat ze geloven in hun eigen creativiteit en nieuwsgierig worden naar de mogelijkheden daarvan.

Er bestaat gereedschap om slim te worden.

Teken een schatkist op het bord en schrijf daar bijvoorbeeld op SECRET TOOLS FOR SMART THINKING. Bekend met computergames en Engels als de meeste kinderen zijn,

zullen er een paar zijn die je meteen de vertaling kunnen geven, en zo niet, vertel dan dat er slimme gereedschappen bestaan, (trucs, zo je wilt) die maken dat je beter en slimmer leert denken.

Denkgereedschap kun je voor alles gebruiken. Bij opzoeken, onderzoeken en aanleren, van alles wat je in de wereld wilt weten. Er zijn trucs om gemakkelijker en handiger te leren, beter te onthouden en om anders te kijken. Ze kunnen je ook helpen om een slimmer, wijzer en plezieriger mens te worden.

Reken maar dat kinderen met jou op zoek willen gaan naar het geheim van slim denken. Vertel ze dat jullie samen regelmatig denklessen zullen houden waarin ze zo'n gereedschap gaan ontdekken en leren gebruiken. Laat het niet alleen avontuurlijk en geheimzinnig klinken maar zorg er voor dat het ook avontuurlijk wordt!

Doe avontuurlijke oefeningen in ontdekken en anders kijken (zoals hieronder) en laat ervaren wat een creatieve denkhouding doet met de manier waarop je denkt. Vertel ze vooral ook wat ermee te winnen valt en wat ze eraan zullen hebben. Zorg dat ze zich gaan verheugen op het onverwachte dat je denklessen te bieden zullen hebben.

Leer ontdekdenken!

Het GEHEIM van ontdekdenken bestaat uit drie dingen.

- Je moet nieuwsgierig zijn;
- Je moet nieuwe dingen durven uitproberen;
- Je moet niet bang zijn om fouten te maken.

Vertel dat onderzoekers en uitvinders nooit bang zijn om dom te lijken of iets fout te doen. Als je nieuwe dingen wilt uitproberen dan gaat er vaak iets fout en dat hoort er

Tekst Jenny de Bode/Lia Nijman
Beeld Jenny de Bode, Erica Janse

werkplaats

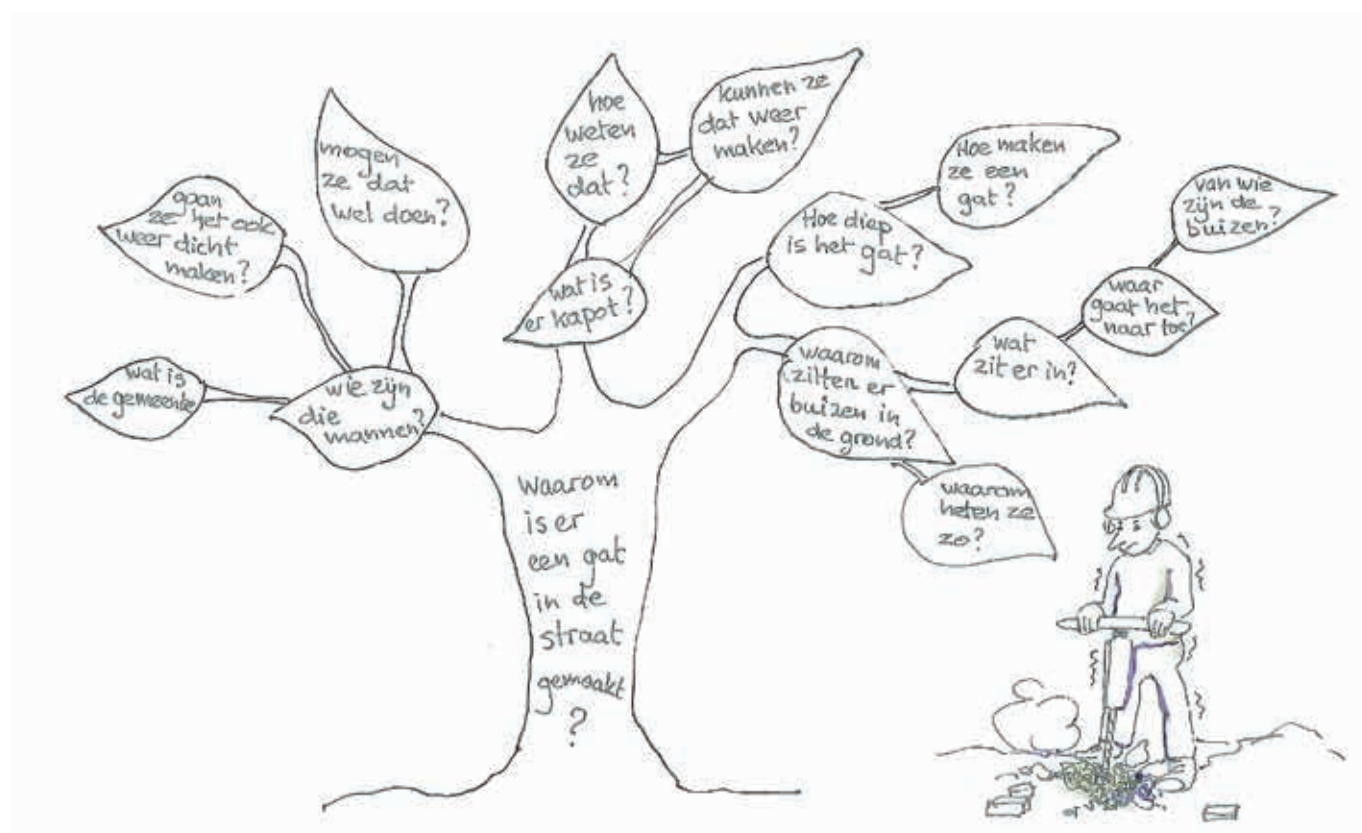
bij! Fouten maken moet. Het enige dat er fout aan is, is het woord zelf. Iets dat niet werkt of niet klopt levert altijd waardevolle informatie op! Als je die informatie onderzoekt en begrijpt waarom het niet werkte, dan kun je dat in je volgende experiment gebruiken. Dat is de winst van iets dat niet is gelukt.

Vertel het verhaal van Thomas Edison. Toen mensen hem vroegen hoe hij het had volgehouden om 10.000 keer te proberen een gloeilamp te maken en elke keer te mislukken ant-

woordde hij: Het waren geen 10.000 mislukkingen: ik vond 10.000 prima manieren hoe je géén gloeilamp moet maken.

Ontdekdenken is spannend. Denk maar aan het avontuurlijke gevoel dat je krijgt als je iets mag uitproberen of uitvinden. Het gevoel dat je krijgt bij een speurtocht, een raadsel of een ontdekkingsstocht op een plek waar je nog nooit bent geweest...

Denklessen zijn speurtochten naar ideeën en gedachten en zulke lessen zijn ook voor meesters en juffen nieuw en avon-

De vragenboom illustreert wat voor vragen er bij kinderen opkomen als ze nadenken over waarom er een gat in de straat is gemaakt.

Denkvaardigheden in het basispakket

Jenny de Bode en Lia Nijman schreven *Hoe bedenk je het?!*, een basisboek met meer dan honderd denkstrategieën en werkvormen voor creatief denken in het basisonderwijs met handvatten voor het bevorderen van een creatief klassenklimaat.

Zij laten zien dat kinderen via spel in de onderbouw en onderzoekend leren in de bovenbouw meningen, oordelen en manieren van denken kunnen onderzoeken. Zij roepen het onderwijs op om kinderen aan te moedigen om ideeën te genereren, informatie te

ordenen en vragen te stellen. Daarvoor kun je vaardigheden aanleren als associëren, combineren, verbanden leggen, sorteren en organiseren.

In alle jaargroepen zou volgens hen ook veel meer aandacht moeten komen voor empathische vaardigheden, om daarmee de ontwikkeling van '21st century skills' te stimuleren. Zij hopen dat kinderen met deze denkvaardigheden beter grip krijgen op de wereld waarin ze opgroeien.

tuurlijk. Want ze kunnen wel vertellen hoe je denkgereedschappen kunt gebruiken, maar ze hebben geen idee wat de kinderen ZELF zullen ontdekken of welke vragen ze zullen stellen. Vaak weten zij de antwoorden op die vragen zelf ook niet. Dan wordt het pas echt ontdekken. (Bovenbouwgroepen zullen het interessant vinden om het woord autonoom te leren als je ze vertelt dat denklessen bedoeld zijn om autonome (zelfstandige, onafhankelijke) denkers te worden. Laat meteen ook een interessant nieuw licht schijnen op het woord eigen-wijs...)

*“Mijn observatie gaat over de deur. Hij is blauw.
Er is een stukje verf af, vlak bij de deurknop.
Daaronder is het grijs.
Het grijs lijkt net een eiland in een blauwe zee.
De deurknop is van zilverkleur en een beetje dof,
Hij is plakkerig.
Er zit een briefje op de deur.
Het zit vast met plakband.
Dat is een beetje los gegaan.
Daar zit nu pluis aan.
De deur is dicht.
Als hij opengaat is het pauze.”
(Sam, 10)*

Ter overdenking

- Denken, hoe doen we dat? Zijn nadenken en bedenken hetzelfde? Waarin verschillen ze? Hoe kun dat het beste doen? Doet iedereen dat op dezelfde manier? Zijn er manieren om iets te bedenken, iets te onthouden of iets gemakkelijker te leren? Kennen zij zulke trucs en welke dan?
  - Hoe word je een goede ontdekker? Vraag de kinderen met regelmaat iets te ontdekken in de klas dat ze nog nooit eerder hebben gezien. Geef wat voorbeelden: een raar patroon in het linoleum, een scheurtje in de muur, een rood knopje bij het digibord. Laat ze ontdekken dat ‘focus’ maakt dat je meer ziet dan anders. Waarom is dat handig? Hoe kun je dat gebruiken? (Deze oefening kun je ook met andere zintuigen doen).
  - Kijk eens met ontdekkersogen. Geef elk kind iets simpels, bijvoorbeeld een kiezelsteentje en laat het bekijken alsof ze nog nooit zoiets hebben gezien. Laat er zoveel mogelijk over opmerken of opschrijven. (Hoe ziet het er precies uit, hoe ruikt het, hoe voelt het, hoe klinkt het als je er op klopt, hoe ‘smaakt’ het... en laat ook zoveel mogelijk vragen stellen die ze erover kunnen bedenken. Praat over hun ervaring om zo gefocust/geconcentreerd te zijn en denk samen na over hoe die manier van ‘ervaren’ goed gebruikt zou kunnen worden. Wat heb je eraan? Wat kun je ermee?
  - Observeren kun je leren. Laat kinderen zelf een voorwerp in de klas kiezen (gum, vaasje, schaar, pen) en laat ze in stilte onderzoeken wat er allemaal aan te zien en te ontdekken is. Geef hulpzinnen als het doet me denken aan, het is net een... Laat ze hun observatie opschrijven en eventueel voorlezen. Bespreek de ervaring van het observeren. Noem vooral ook dat woord, het is een ontdekkerswoord!
  - Ontdekkers maken notities van wat ze hebben ontdekt. Laat horen hoe interessant die ontdekkingen kunnen zijn door observaties van andere kinderen (of van jezelf) te laten horen.
  - Stel eens dat... Ontdekkers proberen zich dingen voor te stellen die ze nog nooit gezien of ervaren hebben en kunnen daar samen over fantaseren. Als je geleide fantasieoefeningen met je klas hebt gedaan, dan weten ze al dat zij dat ook kunnen. Populaire fantasieën zijn bijvoorbeeld:
    - Stel dat we een tijdmachine hadden.
    - Stel dat we elkaars gedachten konden lezen.
    - Stel dat mensen niet konden praten.
    - Stel dat we de taal van de dieren zouden kunnen verstaan.
    - Stel dat er niemand meer zou sterven.
    - Stel dat er geen politie zou zijn.
- * Bespreek na een stel-dat-oefening met de kinderen wat het effect van de vraag was op de manier waarop ze dachten. Ga je anders denken dan ‘gewoon’ als de vraag begint met “Stel dat”? Hebben ze goede ideeën over hoe en wanneer je stel-dat-vragen goed zou kunnen gebruiken?

Meer weten?

Hoe bedenk je het?! Creatief denken in het basisonderwijs
2014, Coutinho.
www.creativiteitgeenkunst.nl

Dit artikel kreeg je van Educare!

Educare is een tijdschrift over opvoeden en onderwijs vanuit verbondenheid. Het wordt uitgegeven door Stichting Universele Opvoeding en verschijnt 5x per jaar. Ieder nummer bevat een uitneembaar katern met praktische oefeningen en informatie die je thuis en/of in de klas kunt uitvoeren.

Wanneer je op de hoogte wilt blijven van nieuws over opvoeding en onderwijs in verbondenheid, dan kun je je inschrijven op onze digitale nieuwsbrief. We sturen je dan ook bericht wanneer de nieuwe Educare (het tijdschrift) uitkomt. We gebruiken de nieuwsbrief tevens voor nieuws wat niet in het tijdschrift gedrukt kon worden en om je op de hoogte te houden van ontwikkelingen op onze websites.

Schrijf je nu in op de nieuwsbrief en ontvang direct 6 Educare katernen (pdf):

1. Leren met Hart Focus
2. Schatgraven in jezelf
3. Verrassend tekenen
4. Opgroeien in verbondenheid
5. Leren kun je leren
6. De rol van spiegelneuronen

Je vindt het inschrijfformulier op onze homepage op www.educare.nl

Op onze website kun je ook een abonnement afsluiten op het tijdschrift zelf of ter kennismaking een proefnummer aanvragen.

De websites van Stichting Universele Opvoeding:

- www.educare.nl – alles over het tijdschrift Educare
- www.opvoedingsboek.nl – wekelijks een boekbespreking...
- www.opgroeieninverbondenheid.nl – wekelijks een praktische tip...
- opvoedingenonderwijs.ning.com – digitale ontmoetingsplaats voor leden

Copyrights van alle teksten en foto's in deze pdf berusten bij Stichting Universele Opvoeding en de respectievelijke auteurs en fotografen. Je mag er niets uit kopiëren zonder hier vooraf toestemming voor te vragen. Je mag wél deze pdf in zijn geheel doorgeven aan vrienden en/of collega's van wie je denkt dat ze belangstelling hebben voor de inhoud ervan.

St. Universele Opvoeding – Hendrik Marsmanweg 16 – 4103 WS Culemborg – redactie@educare.nl